

**Dzimte? Dzimums?
Jēdzienu interpretācija un
skatījums pedagogijā**

Dr.paed. Linda Daniela

Termini, kas tiek izmantoti:

- **Angliski izdala:**

SEX, kas saistāms ar bioloģisko dzimumu

- XX, XY hromosomas, olšūnas vai sperma, sejas apmatojums, krūtis u.c. dzimumorgāni, hormoni u.c.

GENDER, kas saistāms ar dažādām sociālām lomām, uzvedību, iespējām, stereotipiem utt.

Latviski:

- **Dzimums** – bioloģiskais ķermenis (attīstība, hormonu darbība)
- **Dzimte** – sociālā loma, kas veidojas audzināšanas rezultātā un ir atkarīga no konkrētas sabiedrības konteksta

Pedagoģijā

Pedagoģijas zinātne vēsturiski interesējas par cilvēka sociālo daļu:

- Vērtību veidošanās
- Zināšanu pieaugums/prāta attīstība

Ignorējot:

- Bioloģiskos aspektus
- Reducējot tos uz seksualitāti un paredzot par to runāt veselības mācības stundās un bioloģijā

Platona uzskati par audzināšanu

- Cilvēka dvēseles dziļumos mītošās kaislības un iekāres līdzinās pūķim.
- Audzināšana ir zvēra piejaucēšana - ar VISIEM līdzekļiem stiprināt dvēselē cilvēku un vājināt pūķi.
- Cilvēkam jāliek dzīvot tādu dzīvi, kur jūtas un kaislības tiek ierobežotas, lai attīstītu prātu.

- Rietumu kultūrā 15.gs. sāk veidoties izpratne par **bērnību** kā īpašu posmu cilvēka dzīvē, kas pamatojas bērna „nevainīguma” konceptā; bērnu tādējādi raksturo tādas pazīmes kā naivums, ievainojamība un iracionalitāte (Aries, 1962)
- Apgaismībā 18. gs. veidojas **pedagoģija**, tās mērķis – veicināt bērna ***domāšanas prasmi*** ***attīstību, sociālajai tapšanai*** (Kant, 1784)

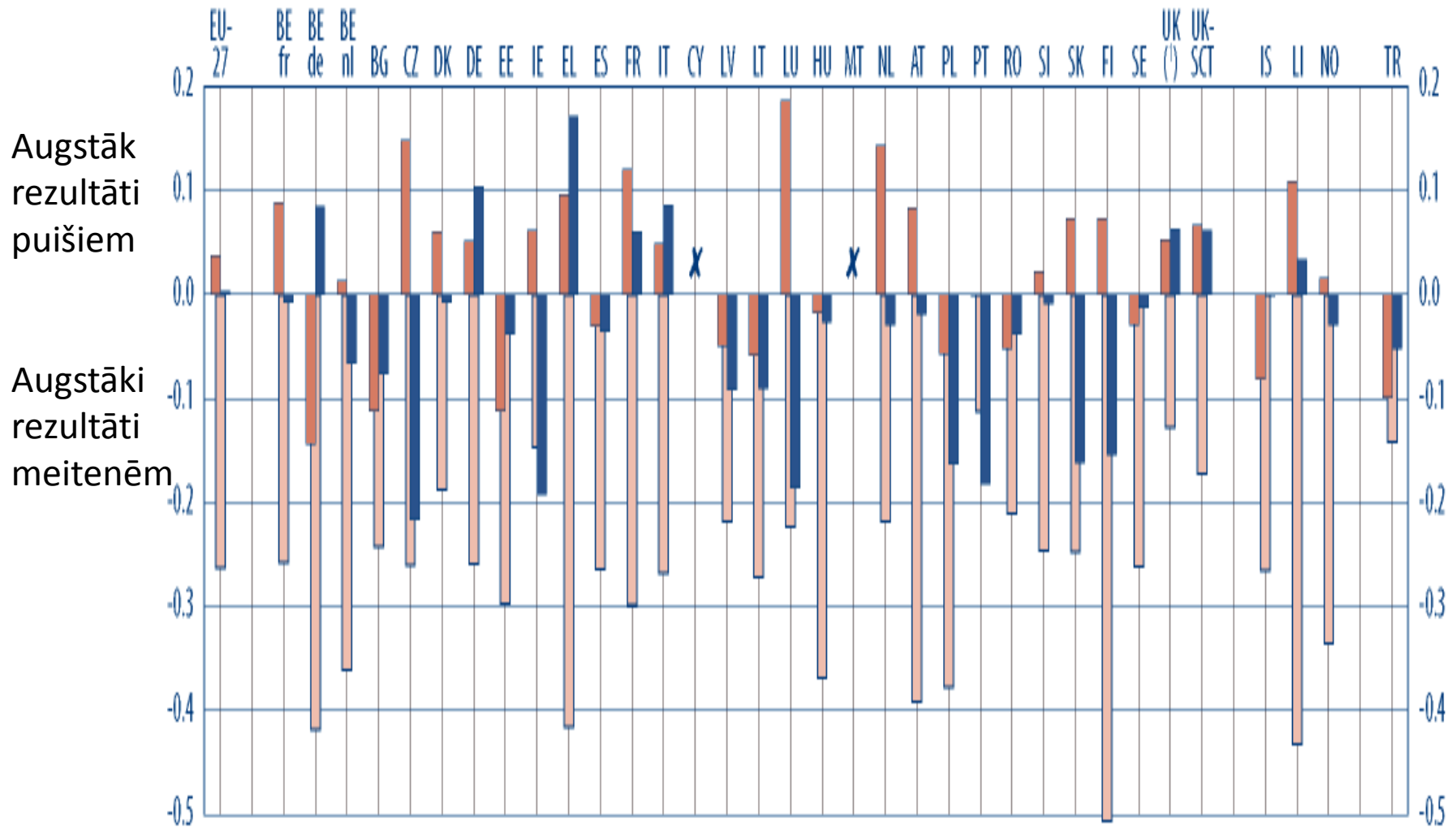
Ideju attīstības soļi izglītībā (1)

- Izglītība domāta tikai privilģētajiem. Mācās tikai garģdzniecģbas pārstāvģji un vēlāk arī bagātie/augstdzimuģie (vģrieģi)
- Izglģtģba domāta tikai vģrieģiem
- Sievietes drģkst mācģties, bet viņas var bģt atbildģgas tikai par māģu un nav spģģģgas domāt par sabiedrģbas lietām. Ja viņas kaut ko tāģu sāks darģt, tad viņu reģduktģvģ spģģa tiks zaudģta (citģts: Delamont & Duffin, 1978).

Ideju attīstības soļi izglītībā (2)

- Sievietes no vīriešiem atšķiras gan fiziski, gan arī domāšanas spējās. Sievietes domā par savām personiskajām vajadzībām, morāli un emocijām, bet vīrieši domā par sabiedrības vajadzībām un viņi spēj pieņemt loģiski pamatotus lēmumus. ***Izglītība paredzēta, lai sagatavotu noteiktu lomu izpildei*** (Hutt, 1972).
- ***Sievietēm izglītībā ir jāpievērš īpaša uzmanība*** un jānodrošina sievietēm labvēlīgi apstākļi (20.gs. 60.-70.gadi). Izglītība tiek uztverta kā līdzeklis, kā mazināt šīs vēsturiski pieņemtās lomas un mācību procesā nodrošināt līdzvērtīgas iespējas abiem dzimumiem (Scott, 1988; Hill-Collins, 1990).
- ***Vīriešiem ir jānodrošina īpaši apstākļi*** (20.gs. 90. gadi «the failing boys» Epstein et al., 1998; Raphael Reed, 1999).

Ko rāda dati?

■ Reading ■ Mathematics ■ Science
✕ Countries that did not contribute to data collection

Daži fakti, kas liecina par problēmām, kurām nepieciešams meklēt risinājumus:

- 2/3 no skolēniem speciālajā izglītībā ir zēni
- 80% no skolēniem, kam ir emocionālas/uzvedības problēmas ir zēni
- 2/3 skolēniem, kas «atbirst» no izglītības sistēmas ir zēni
- Augstāko izglītību Eiropas Savienībā iegūst 43% sieviešu un 34 % vīriešu. Latvijā šī proporcionālā nesaderība ir visaugstākā ES, tas ir 56% sieviešu un 26% vīriešu.
- *Lielākās pasaules bagātības pieder vīriešiem*
- *Sievietes strādā zemāk apmaksātus darbus*
- *2/3 no vadošos amatos strādājošajiem ir vīrieši*

Pedagoģijā var identificēt vairākas plaisas

- Starp bioloģisko un sociālo cilvēku
- Starp dabaszinību pētījumiem un pedagoģiju, kur dabaszinībās ir skaidrs, ka dzimumiem ir atšķirības, bet pedagoģija joprojām orientējas uz sociālo cilvēku, ignorējot bioloģiskās (sex) atšķirības

Izaicinājumi

- Izprast un pieņemt, ka cilvēka attīstību ietekmē gan sociālie faktori, gan arī bioloģiskie faktori
- Apzināties, ka dzimumatšķirības (sex) ir plašākas nekā tikai seksualitāte
- Meklēt risinājumus kā sekmēt vienlīdzību, pieņemot atšķirības

Noslēgumā

- «Dzimumaklums» (gender blindness) vairs nevar tikt uzskatīts kā nosacījums, lai visiem būtu nodrošinātas vienādas iespējas (Arnot and Gubb, 2001).

Paldies par uzmanību!